

ORGANICKÁ CHEMIE II

- Organická chemie II
- 1. Halogenderiváty a jejich strukturní typy, rozdělení z hlediska reaktivity, vysvětlit. Substituce vs. Eliminace – nukleofilita vs. Basicita. Mechanismus nukleofilních substitucí SN1 a SN2 a stereochemický důsledek průběhu.
- 2. Eliminační reakce jako konkurenční reakce, jejich průběh a stereochemie, podmínky preference substituce versus eliminace.
- 3. Hydroxysloučeniny-alkoholy a fenoly. Reaktivita hydroxylové skupiny, kyselost a vliv uhlíkatého zbytku na míru kyselosti. Způsob substituce a eliminace hydroxylové skupiny (vliv uhlíkatého zbytku). Reakce na uhlíkatém zbytku hydroxysloučenin. Oxidace alkoholů. Polyhydroxyderiváty.
- 14.10.2011

- 4. Chinony, struktura a chemické vlastnosti. Etery - struktura a chemické názvosloví. Fyzikální vlastnosti ve srovnání s alkoholy. Typické chemické vlastnosti, štěpení vazby C-O, tvorba peroxidických sloučenin. Epoxidy a cyklické etery, jejich chemické vlastnosti. Crown etery a jejich použití.
- 5. Thioly a sulfidy. Srovnání s kyslíkatými analogy. Produkty oxidace - sulfinové a sulfonové kyseliny a sulfoxidy a sulfony. Sulfonové kyseliny a jejich funkční deriváty (sulfochloridy, estery sulfon. kyselin, sulfonamidy).
- 6. Estery minerálních látek (sulfáty, nitráty, nitrity, fosfáty). Aminosloučeniny, typy, názvosloví. Základní chem. vlastnosti. Diazotace a využití diazoniových solí. Aminoxidy a jejich využití. Enaminy.
- 7. Kvarterní amoniové soli, Hoffmanova eliminace. Diazolátky. Diazolkany, diazoestery, diazoketony - jejich příprava a reaktivita.
- 8. Nitrosloučeniny, struktura a chem. názvosloví. Vliv nitroskupiny na uhlíkatý zbytek. Příprava nitrolátek (ambidentní ionty). Redukce nitrosloučenin v závislosti na pH. Azosloučeniny, azoxysloučeniny a hydrazolátky. Nitrily a isonitrily, struktura a příprava. Hydrolyza nitrilů, isonitrilová zkouška.
- 9. Organokovové sloučeniny, chem. názvosloví. Vliv kovu na chemické vlastnosti sloučeniny. Základní představitelé organokovových sloučenin a jejich reaktivita a využití v organické syntéze.
- 9.11.2011

ORGANICKÁ CHEMIE II

- 10. Karbonylové sloučeniny. Charakterizace karbonylu, nukleofilní adice, reakce s kyslíkatými, dusíkatými a uhlíkatými nukleofily. Vliv karbonylu na uhlíkatý zbytek a využití v organické syntéze. Základní jmenné reakce s využitím karbonylových sloučenin. Oxidace a redukce aldehydů a ketonů.
- 11. Karboxylové kyseliny, jejich struktura a chemické vlastnosti. Vliv uhlíkatého zbytku a substituce na kyselost. Esterifikace. Funkční deriváty karboxylových kyselin (estery, halogenidy, anhydridy, amidy), jejich příprava a srovnání jejich vlastností a z toho vycházející využití v organické syntéze. Tuky a jejich struktura, zmýdelnění. Substituční deriváty karboxylových kyselin (hydroxykyseliny-laktony, laktidy, aminokyseliny-laktamy, halogenkyseliny, ketokyseliny).
- 12. Deriváty kyseliny uhličitě, jejich klasifikace a základní typy, jejich reaktivita. Steroidy. Struktura steroidů, napojení kruhů, číslování, řady steroidů. Steroly (struktura cholesterolu), žlučové kyseliny, steroidní hormony (mužské, ženské-estrogeny a gestageny, zásadní rozdíly ve struktuře a v účincích), kardiotonické steroidy.
- 21.12.2011

- 13. Heterocyklické sloučeniny. Struktura a systematické názvosloví heterocyklických sloučenin. Elektronová struktura a vliv na chemické vlastnosti. Pyrrol, thiofen a furan, srovnání jejich chemických vlastností. Struktura pyrrolových a žlučových barviv. Indol, indoxyl, indigo (struktura). Imidazol, pyrazol, thiazol, oxazol - jejich základní chemická charakteristika. Pyridin, struktura a chemické vlastnosti. Pyridinové soli a pyridinium oxid. Chinolin a isochinolin. Pyryliové soli, flavyliové soli, kumarin, chromon, flavony - struktura a výskyt. Pyrazin, pzzimidin (báze nukleových kyselin), pyridazin - struktura. Puriny (základní představitelé, báze nukleových kyselin). Pteriny (struktura).
- Literatura:
- John McMurry. Organická chemie, český překlad. Vyd. 1. Praha : Vysoká škola chemicko-technologická v Praze *Organická chemie.*, 2007. 1 sv. (ISBN 978-80-7080-637).
- J. Clayden, N. Greeves, S. Warren, P. Wothers. Organic Chemistry. Oxford University Press 2001
- McMurry, John. *Organic chemistry*. 4th ed. Pacific Grove : Brooks/Cole publishing company, 1995. 1243 s. ISBN 0-534-23832-7.
- Solomons, Graham T. W. *Organic chemistry*. 6th ed. New York : John Wiley & Sons, 1996. xxvii, 121. ISBN 0-471-01342-0.
- Červinka, Otakar. *Chemie organických sloučenin. Díl 1*. 1. vyd. Praha : Státní nakladatelství technické literatury, 1985. 1131 s.
- Otakar Červinka, *Chemie organických sloučenin. Díl 2..* 1. vyd. Praha : Státní nakladatelství technické literatury, 1987. 1052 s.
- Potáček, Milan - Mazal, Ctibor - Janků, Slávka. Řešené příklady z organické chemie. Masarykova univerzita v Brně, 2008. 243 s. ISBN 80-210-2274-4.

HALOGENERIVÁTY

Sloučeniny obsahující ve své struktuře halogen (fluor, chlor, brom, jod)

CHEMICKÉ NÁZVOSLOVÍ

-přítomnost halogenů v molekule se vyjadřuje **vždy jen prefixem**
před názvem kmene názvosloví s patřičným lokantem

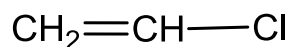
Např. 2-chlorbutan, 3-bromtoluen, 4-chlorbuten, 3-jodpropyn

lokant   kmen

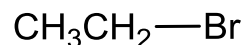
prefix

Halogenderiváty

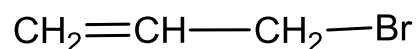
dosud přetrvává triviální názvosloví používané zejména v laboratorní praxi a v průmyslu

vinyl chlorid (chlorethen)

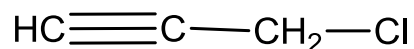
ethylbromid (bromethan)

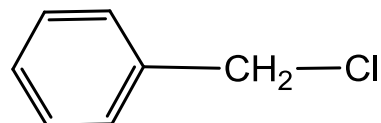
allylbromid (3-brompropen)

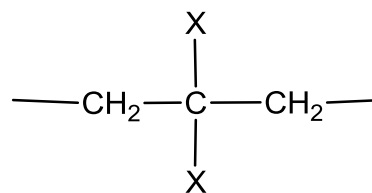
krotyljodid (1-jodbut-2-en)

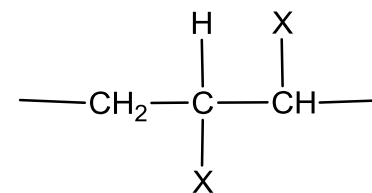
propargylchlorid (3-chlorbutyn)

benzylchlorid

geminální

vicinální

dihalogenderivát

**specifické pojmenování
dihalogenderivátů**

PERIODICKÁ SOUSTAVA PRVKŮ

1A 1 H 1.008 VODÍK Hydrogenium	IIA 2 He 4.00 HELIUM Helium	d										IIIA 3 B 10.81 BOR Borium	IVA 4 C 12.01 UHLÍK Carbonium	VA 5 N 14.01 DUSÍK Nitrogenium	VI A 6 O 16.00 KYSLÍK Oxygenium	VIIA 7 F 19.00 FLUOR Fluorum	VIIIA 8 Ne 20.18 NEON Neon																																																							
9 Li 6.94 LITHIUM Lithium	10 Be 9.01 BERYLÍUM Beryllium	<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 45%;"> <p>hmotnost/částic značka (symbol) protonové číslo</p> </div> <div style="width: 45%;"> <p>elektronová konfigurace elektronogalvanita český název složkový název</p> </div> </div>										11 Na 22.99 SODÍK Natrium	12 Mg 24.31 HOŘEK Magnesium	13 Al 26.98 ALUMÍN Aluminium	14 Si 28.09 KŘÍDELO Silicium	15 P 30.97 FOSFOR Phosphorum	16 S 32.06 SIŘIČKA Sulfur	17 Cl 35.45 CHLÓR Chlorium	18 Ar 39.95 ARGON Argon	19 K 39.10 KALÍ Kalium	20 Ca 40.08 VÁPNEK Calcium	21 Sc 44.96 SKANDIUM Scandium	22 Ti 47.88 TITAN Titanium	23 V 50.94 VANAD Vanadium	24 Cr 52.00 CHROM Chromium	25 Mn 54.94 MANGAN Manganium	26 Fe 55.85 ŽELEZO Ferrum	27 Co 58.93 KOBALT Cobaltum	28 Ni 58.71 NIKEL Nickelium	29 Cu 63.55 MĚD Cuprum	30 Zn 65.38 ZINEK Zincum	31 Ga 69.72 GALIUM Gallium	32 Ge 72.64 GERMÁNÍUM Germanium	33 As 74.92 ARSEN Arsenicum	34 Se 78.96 SELENIUM Selenium	35 Br 79.90 BROM Bromium	36 Kr 83.80 KRYPTON Krypton	37 Rb 85.47 RUBIDIUM Rubidium	38 Sr 87.62 STRONCIUM Strontium	39 Y 88.91 YTRIJUM Yttrium	40 Zr 91.22 CERK Zirconium	41 Nb 92.91 NIKEL Niobium	42 Mo 95.94 MOLYBDÉN Molybdenum	43 Tc 97.91 TECHNETIUM Technetium	44 Ru 101.07 RUTHENIUM Ruthenium	45 Rh 102.91 RHODIUM Rhodium	46 Pd 106.42 PALADIUM Palladium	47 Ag 107.87 STŘEBRO Argentum	48 Cd 112.41 KADÉMBÍ Cadmium	49 In 114.82 INDIUM Indium	50 Sn 118.71 CIN Stannum	51 Sb 121.76 ANTIMON Antimonium	52 Te 127.60 TELUR Tellurium	53 I 126.91 JOD Iodum	54 Xe 131.29 XENON Xenon	55 Cs 132.91 CÉZIJUM Caesium	56 Ba 137.33 BARIUM Barium	57 La 138.91 LANTHAN Lanthanum	58 Ce 140.12 CER Cerium	59 Pr 140.91 PRASEODYM Praseodymium	60 Nd 144.24 NEODYM Neodymium	61 Pm 146.91 PROMÉTIUM Promethium	62 Sm 150.36 SAMARIUM Samarium	63 Eu 151.96 EUROPIUM Europium	64 Gd 157.25 GADOLINIUM Gadolinium	65 Tb 158.93 TERBIUM Terbium	66 Dy 162.50 DYSPROSIUM Dysprosium	67 Ho 164.93 HOLMIUM Holmium	68 Er 167.26 ERBIUM Erbium	69 Tm 168.93 THULIUM Thulium	70 Yb 173.04 YTERBIUM Ytterbium	71 Lu 174.96 LUTECIUM Lutetium
87 Fr 223 FRANCIUM Francium	88 Ra 226 RADIUM Radium	89 Ac 227 AKTINIUM Actinium	104 Ku 261 KURČATOVUM Kurchatovium	105 Ha 262 HANNIBALUM Hahnium	106	107	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="width: 15%;">Prvky</div> <div style="width: 15%;">zřadotvorné silné</div> <div style="width: 15%;">amfoterní slabé</div> <div style="width: 15%;">kyselinotvorné slabé</div> <div style="width: 15%;">kyselinotvorné silné</div> <div style="width: 15%;">inertní</div> <div style="width: 15%;">umělé</div> </div>										81 Tl 204.38 TLAČI Thallium	82 Pb 208.98 OLOV Plumbum	83 Bi 208.98 BISMUT Bismutium	84 Po 209 POLONIUM Polonium	85 At 210 ASTAT Astatium	86 Rn 222 RADON Radon																																																		

* LANTHANOIDY	140,12 58 Ce CER Cerium	140,91 59 Pr PRASEODYM Praseodymium	144,24 60 Nd NEODYM Neodymium	146,91 61 Pm PROMÉTIUM Promethium	150,36 62 Sm SAMARIUM Samarium	151,96 63 Eu EUROPIUM Europium	157,25 64 Gd GADOLINIUM Gadolinium	158,93 65 Tb TERBIUM Terbium	162,50 66 Dy DYSPROSIUM Dysprosium	164,93 67 Ho HOLMIUM Holmium	167,26 68 Er ERBIUM Erbium	168,93 69 Tm THULIUM Thulium	173,04 70 Yb YTERBIUM Ytterbium	174,96 71 Lu LUTECIUM Lutetium
* AKTINOIDY	230,04 90 Th THORIUM Thorium	231,04 91 Pa PROTAKTIUM Protactinium	238,03 92 U URAN Uranium	237,05 93 Np NEPTUNIUM Neptunium	244 94 Pu PLUTONIUM Plutonium	243 95 Am AMEZICIUM Americium	243 96 Cm CURIUM Curium	247 97 Bk BERKELIUM Berkelium	251 98 Cf CALIFORNIUM Californium	251 99 Es EINSTEINIUM Einsteinium	257 100 Fm FERMIUM Fermium	258 101 Md Mendelevium Mendelevium	259 102 No Nobelium Nobelium	259 103 Lr LAWRENCIUM Lawrencium

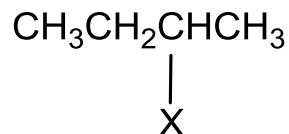

Halogenderiváty

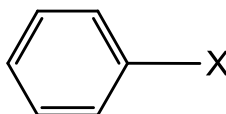
z hlediska posouzení reaktivity je vhodné rozdělit halogenidy podle způsobu vazby - vazby na uhlovodíkový skelet

Halogenidy s halogenem na uhlíku sp^3 hybridním

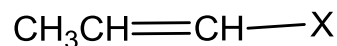

„normálně“ reaktivní

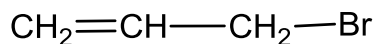
Halogenidy s halogenem na uhlíku sp^2 hybridním

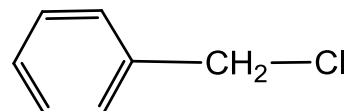
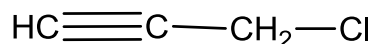
nereaktivní

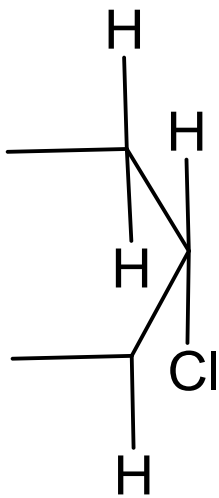
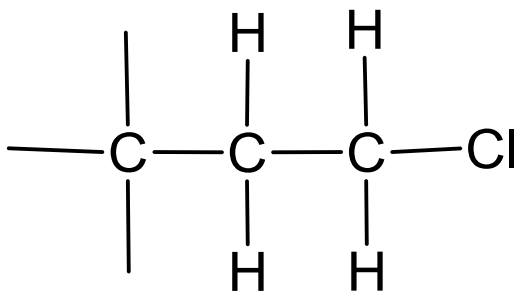
Halogenidy s halogenem na uhlíku sp^3 hybridním v sousedství uhlíku sp^2 nebo sp

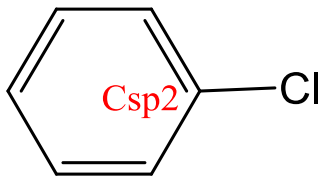
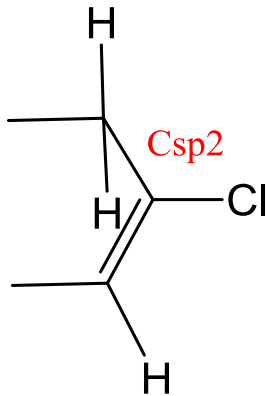
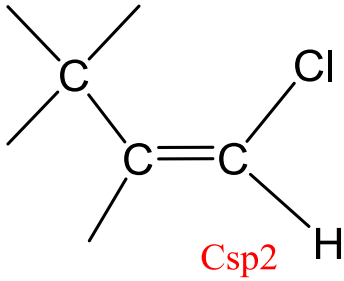
velmi reaktivní

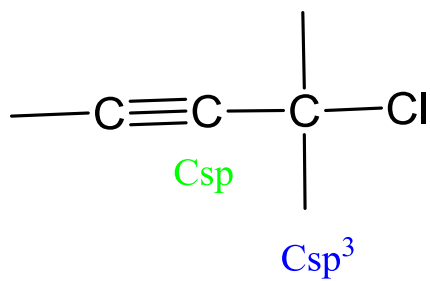
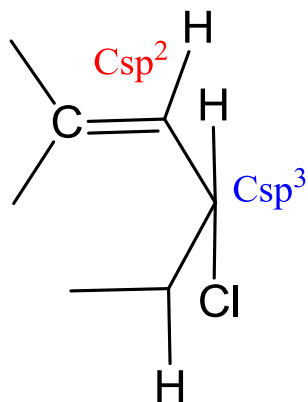
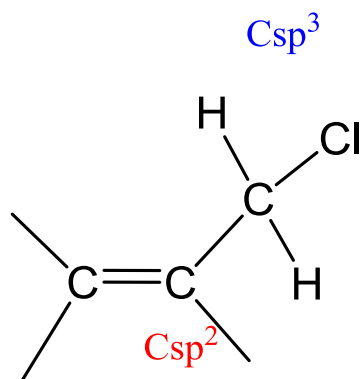
HALOGENERIVÁTY

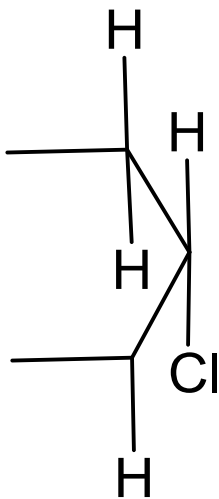
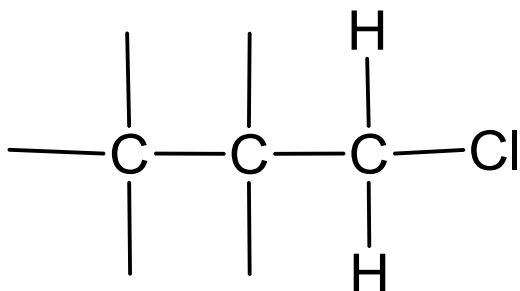
HALOGENERIVÁTY

HALOGENERIVÁTY

HALOGENERIVÁTY

HALOGENERIVÁTY

	C - F	C - Cl	C - Br	C - I
Dipolový moment [C. m.10 ⁻³⁰]	4,69	4,86	4,56	3,96
Energie vazby [kJ/mol]	447	339	280	221
Polarizovatelnost [10 ²⁴ .cm ⁻³ .mol ⁻¹]	0,81	5,84	8,74	13,95

Teorie kyselosti a bazicity

- **Arrheniova teorie**
  - kyseliny jsou látky, které ve vodných roztocích odštěpují protony, báze hydroxylové ionty
- **Brønstedova teorie**
  - kyseliny jsou látky schopné odštěpit proton, báze látky proton vázat
- **Lewisova teorie**
  - kyseliny jsou látky koordinačně nevysycené, schopné akceptovat do své struktury elektrony
  - báze naopak látky schopné elektrony poskytovat

Pearsonova teorie HSAB

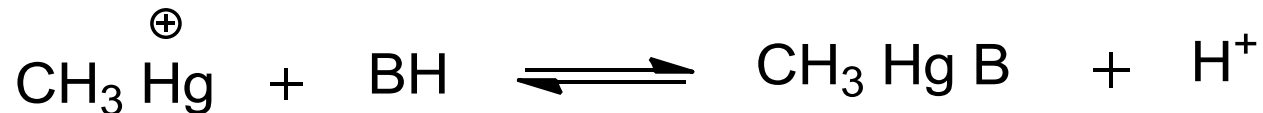
- Pearson postuluje ve své teorii, že každá látka sestává z bazické a kyselé části
- Tvrdé kyseliny reagují přednostně s tvrdými bázemi za vzniku stabilních komplexů a měkké kyseliny s měkkými bázemi
- Komplexy tvrdých kyselin s měkkými bázemi a měkkých kyselin s tvrdými bázemi jsou nestabilní
- Tvrdost a měkkost souvisí s polarizovatelností částic
Měkké zásady obsahují atom snadno polarizovatelný či snadno oxidovatelný – reaktivita se koreluje s **nukleofilitou**
Tvrdé zásady jsou látky s těžce oxidovatelnými atomy, obtížně polarizovatelnými – snadno reagují s protonem – korelují s **bazicitou**

Pearsonova teorie HSAB

- Podobně tvrdé kyseliny jsou molekuly malých rozměrů a vysoce centralizovaným nábojem
- Měkké kyseliny jsou obvykle velkoobjemové struktury s vysokou polarizovatelností (rozptýleným nábojem)

Pro posouzení relativní měkkosti či tvrdosti se využívá rovnovážná reakce:

je-li rovnováha v reakci posunuta doprava, je báze B měkká, naopak při posunuté rovnováze doleva ukazuje interakce s protonem na bázi tvrdou

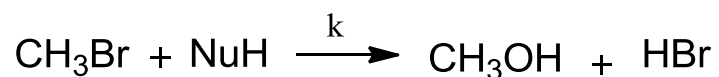
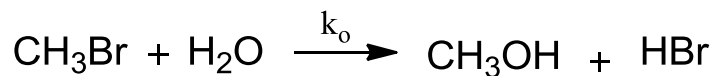
Přehled některých tvrdých a měkkých bází a kyselin

	ZÁSADY	KYSELINY
TVRDÉ	H_2O , HO^- , F^- , Cl^- CH_3COO^- , SO_4^{2-} , NO_3^- ClO_4^- , CO_3^{2-} , ROH , R_2O , NH_3 , RNH_2	H^+ , Li^+ , Na^+ , K^+ , Al^{3+} , Fe^{3+} AlCl_3 , BF_3 , $(\text{RO})_3\text{B}$ R_3C^+ , RCO^+ , NC^+
MĚKKÉ	RSH , RS^- , R_2S I^- , SCN^- , $\text{S}_2\text{O}_3^{2-}$ R_3P , $(\text{RO})_3\text{P}$, CN^- , RNC , alkeny benzen, H^- , R^-	Cu^+ , Ag^+ , Hg^+ CH_3Hg^+ , BH_3 RS^+ , I^+ , Br^+ I_2 , Br_2 chinony, karbeny, kovy

Porovnání bazicity a nukleofility

Swain – Scott rovnice

$$\log \frac{k}{k_0} = s \cdot n$$

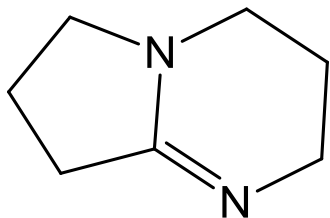
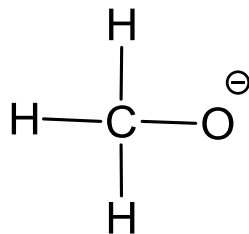
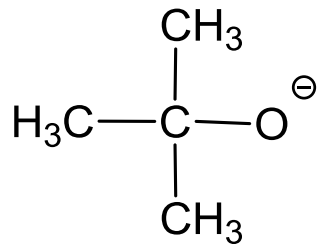
k = rychlostní konstanta pro reakci brommethanu s nukleofilem s nukleofilitou n

k_0 = rychlostní konstanta pro reakci brommethanu s vodou [$n(\text{H}_2\text{O}) = 0$]

s = citlivost substrátu k ataku nukleofilu
(závisí na strukture, pro brommethan
 $s = 1$)

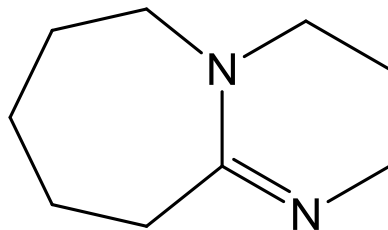
Reagent	Nukleofilita	Bazicita
H ₂ O	0,0	0,0
F ⁻	2,0	4,9
Cl ⁻	3,0	- 3,0
Br ⁻	3,8	-6,0
I ⁻	5,0	-9,0
HO ⁻	4,2	17,5
CH ₃ COO ⁻	2,7	6,5
CN ⁻	5,1	-9,0
HS ⁻	5,1	14,7

Bazicita

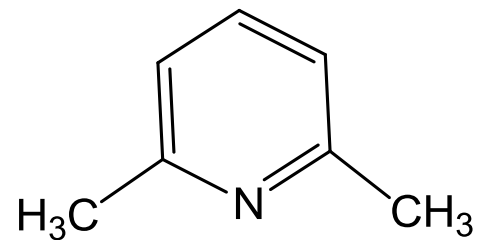
DBN

1,5-diazabicyklo[4.3.0]non-5-en

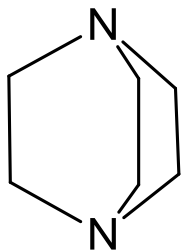

DBU

1,5-diazabicyklo[5.4.0]undecen

2,6-dimethylpyridin

DABCO

1,4-diazabicyklo[2.2.2]oktan